דער בדחן

דאס איז גאר איינע שיינע בעשרייבונג פון
איין גענייטן בדחן (דער לאדענער) [illegible] וואר
אין זיין [illegible] ער האט געמאכט
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
אונ [illegible] זאמען [illegible]
[illegible]
[illegible] אמענשען
[illegible] שיין [illegible]
די [illegible] ציי[illegible]

ווילנא
בדפוס של ר' אברהם יצחק דווארזעץ
בשנת [illegible] לפ"ק

ДЕРЪ БАТХЕНЪ.
т. е.
Говоримые стихи на свадьбахъ.
Вильно. Въ типографіи
А. Дворжеца. 1864

ב"ק אייזיק מאיר

דער בדחן

(בשנוי הזמנים ישתנו האנשים) איין אלטער שפריכווארט זאגט „אנדערע צייטען · אנדערע לייטען · האט זיך נאר דער חור אומגעביטען · דא ווערט שוין אנדערע זיטען'' אונ ווען נאך האט מען אזו דייטליך גיקאנט שפירין וויא אין אונזערע יארין וואס עס האט זיך בייא אונז אידין זייער פיל אומגיענדערט · אונ פיל זאכען זיינען גיווארין נאר פאר קערט · למשל דיא האר וואס מען פלעגט אמאל שערין לאזט מען היינט וואקסין זייער גערין · אונ דיא האר וואס מען פלעגט זיך אן זייא נאר גיט טארין אן רירין הייבט מען שוין אן באצייטען אפ צוא ראזירין*) · אן שטאט דיא קורצע הויזין טראגט מען היינט לאנגע און אין שטאט דיא לאנגע קליידער טראגט מען נאר קורצע · שיט אהאר דרייס'ג צוריק פלעגט מען צו טאן שדוכים פובליצנע מיט פמה וואכען נאך פריהער האט מען שוין אין שטאדט געוואוסט דאס דער אונ דער וועט טאן מיט דעם אונ דעם · ראמאנסען אבער (ליבשאפטען) פלעגען צו זיין אימער אינם געהיים (בסודי סודות) ·

היינט

*) דאס איז געמיינט דיא האר פון דיא נייבערשע קעפ אונ ווידער דיא האר פון דיא בערד.

R 53 A 1951
H93

הײנט איז עס אָבער פֿערקערט געװאָרען · דיא גאַנצע
שטאָדט װײס פֿון יעדער ראָמאַנס נור פֿון קײן שידוך
ניט ביז נאָך דער חופּה · פֿאַר אַ יאָר דרײסיג װאָר
זײער װײניג כּלים אױף אַשׂמחה אײן מעסער אױף
צעהען · אַגאָפּעל אױף צװאַנציג פּערזאָן · אײן טעלער
אױף צװײען · דער פֿאַר אָבער װאָר עסען זײער גענוג ·
הײנט איז אָבער גאַנץ פֿערקערט · כּלים איז דאָ גענוג
אױף יעדער שׂמחה · דרײא טעלער אײנער אױף דעם
אַנדערען פֿאַר יעדער מענטשען בעזונדער דער צוא נאָך
אַפּאָר גאָפּעל מעסער אַסערװעטקע · אונ עסען ניט מען
קרײנק · אונ װען מען זאָל זיך פֿריהער אין דער הײם
ניט אָן עסען · קען מען דאָרט פֿאַר הונגער אומקומען ·
פֿאַר צײטען פֿלעגט מען מוזען דרײא מאָל בעטען צום
טיש פֿריהער האָט געבעטין דער שטוב בעהעלפֿער ·
דער נאָך דער שטאָדט משרת · צום לעצטען דער
אונטער שמשׂ פֿון שטאָדט · אונ דאָך פֿלעגט צו קומען
קױם אײנער פֿון צעהען · אונ הײנט איז גענוג נור
אַװעק זיך געזעצט און עס פֿעלט ח״ו קײנער ·
פֿאַר צײטען האָט געדױערט אַ חתונה מעהר אַלס אַ װאָך אין
אַכטאָג פֿריהער װאָר אַמוק מיט קלעזמער דער באַך
פֿרײטיג פֿער נאַכט אַקבּלה שבּת מיט קלעזמער · אױף
מאָרגען אַײן אױף רופֿען · שבּת בײא טאָג אַײן בּאָרסט
פֿאַר בּחורים · שבּת צוא נאַכט אַײן זמירות · מיטװאָך
בײא נאַכט אַײן מאַדמאַל . דאָנערסטאָג בײא נאַכט
אַחופּה װעטשערע · אױף מאָרגען אַײן שלײער װאַרעמעס ·
נאָך שפּעטער אַײן דריטע װעטשערע · אונ גאָר צום

דער בּדחן

לעצטען אַײן שבעה בּרכות · אונ הײנט געדױערט אַחתונה
זײער קורץ כּמעט װיא אַײן מענטשענס לעבין · דאָס מען
זעהט זיך גאָר ניט אַרום · דאָס דער חתן װײס ניט
פֿאַר װאָס קומט אים אַטלית אונ דיא כּלה װײס ניט
פֿאַר װאָס קומט איר אַציפּיק אונ ברױכען דאַהער בײדע
זאַכען גאַנץ װײניג · גײן פּונקט װיא מען מוז אָן
זאָגען דעם טױטען פֿאַר דער קבורה דורך דעם קלײנעם
גבּאי · דאָס ער איז געשטאָרבין · אַזױ מוז מען אָן זאָגען
דיא יונגע פּאָר פֿאָלג פֿאַר דר חופּה דורך דעם בּדחן · דאָס
זײא האָבין איצונד חתונה · זאָנסט װעלען זײא נאָך
אַלץ מײנען דאָס זײא זײען נאָך אַלײן אונפֿערהײראַטעט
אונ קענען זיך אַזױ ב״ה בּלײבין פֿער ליבט זײער
גאַנצען לעבין · אונ װעלען זיך קײן מאָל זוכה זײן זיך
צו דרײען · אונ פּשיטא שױן צו געטען · נון װעלען
מיט דער צײט חלילה בּדחנים אונ דײַנים און דיא
װאָס זײען עוסקים בּסדר גיטין אױס ג״ן פֿון זער מאָדנע
װיא חברה קדישא נאָך תּחית המתים · און אַזױ זער
װײסט צו װאָס מעקען נאָך קומען · יען אין אונזערע
צײטען ענדערט זיך אין יאָר װיא פֿערצײטען אין אַגאַנצן
דור · עס איז צו גלױבין דאָס אין אַיאָר צעהען · װעט
שױן ניט זײן צו זעהען · דאָס מען זאָל ברױכען צוא
אַשידוך אַשדכן · אונ צוא אַחתונה אַבּדחן · נון װיל
איך איצונד בעשרײבין פֿאַר דיא שפּעטיגע לײט · װאָס
אַבּדחן װאָר אַמאָהל · אונ אין איצטיגע צײט ·
איך גלױב מען װעט עס ניט פֿאַר אַכטען · אַזױ װיא

מיין בעשרייבונג פון דעם שדכן · דען אזוי וויא דיא אויערען זייען געשאפען פאר זיך אונ דיא צונג נור פאר לייטען אזוי איז דאס שפרעכען נור פאר איצונד אונ דאס שרייבין פאר שפעטערע לייטען · וואס וועלין זיין פון אונזערע מנהגים גאנץ פון ווייטען · אונ בפרט דעם בדחן וואס איך וועל אים דא איצונד בעשרייבין וועלען דיא איצטיגע אויך פון אים נחת קלייבין · דען ער האט געלעבט מיט אייאר הונדערט צוריק · אונ ווער פון אונז וויל ניט טאן אזוי אווייטען בליק · דען פון יענער צייט ביז אהער האט זיך דיא וועלט געטאן אשטארקען קער · אונ וואס דאן וואר געשעהען · האט עס נאך קיינער אין אונזערע צייטען געזעהען ·

ב

"דיא לעבענס געשיכטע פון דעם בדחן ר' דוד לאדענער,,

(לפני שנות מאה)

פאר אייאר הונדערט צו ריק וואר אין [illegible] אין א קליין שטעטעל אין [illegible]ווויסער אונטער שמש ר' [illegible] ער [illegible] ק"ן גרויסער קצין אונ ניט קיין קליינער [illegible] [illegible] וואר אפאר גילדען אוואך הייגט האט צו אים געהערט דיא באד · אונ זיין ווייב אסגע וואר דארט אטוקערקע · דער צו נאך אזאגערקע אין שול · אונ אויף דעם בית עולם · לבר זה האט מען אים געגעבין אדירה פון קהל מיט אגארטען · אבהמה האט ער אליין פערקראכען · אגאנצע וואך האט ער ניט גענעסין קיין דבר מן החי ·

דען דיא מילך פון דער קיא האט ער פערקויפט · אונ אטייל דער פון געלאזען אויף שבת · אונ פלייש איזט ער ניט געוועזען אין שטאנד צו קויפען · נון איז ער געבליבען פרום על פי נויט · דען צו וואס קען דער נויט אמענטשען ניט ברייגען · קינדער האט ער מער ניט געהאט וויא איין איינציגען זון · אוואוילער אינגעל מיט איין אויס געצייכענטע קאפ · מען האט אים גערופען דוד · אונ האט זיך גענומען זייער צום לערנען · ער וואר אבער דער צו זייער פערשייט · עס וואר אים קיין מעשה צו קליין אונ דאך האט זיך געוואלט דעם פאטער מאכין פון אים ארב · אינ עס וואר אים ווירקליך ניט צו פאר דענקען · דען עס ווערען דאך רבנים אמאל פון קינדער וואס האבין גאר שעפסענע קעפליך · אונ ער איזט דאך געוועזען איין עלוי · אונ עס וואלט עס אים פיליכט געגליקט ווען ער וואלט אים ניט מאכען בעצייטען חתונה · צו צוועלף דרייצען יאר מיט אזוי אמיידעל וואס ער האט איר ניט האלט געהאט · דאס ער איז פון איר אנטלאפען · אונ האט זיך אוועק גילאזען אין אווייטע שטעטעל · נון וואר ער דארט געפעלען דעם שוחט אונ האט אים גענומען פאר איין איידעם ניט געגעטערהייט · דען ער האט ניט געוואוסט דאס ער האט איין אנדער ווייב · ער וואר ביא אים אויף קעסט בערך איאר ביז עס איז קלאר געקומען דאס ער האט נאך אווייב · נון האט ער איר אפגעגעט · אונ האט זיך באלד אומגיקערט אהיים · אונ האט זיך געגעט מיט דער ערסטע ווייב אויך · קינדער האט ער נאך ניט געהאט

פון זיא בידען · דער ווייל איז ער געוואָרען אביסעל ווענינדיג ביא דעם עירה · נון האט מען שוין אויך געהערט צו דינגען פון רבנות · און האט זיך געצילט צו ווערען אמלמד · צום אומגליק אָבער האט ער חתונה געהאט צום דעם דריטען מאל · און דיזע ווייב האט ער שוין צו פיל האלט געהאט דאס ער האט איר בעריהט אין דער צייט וואס איר טאָר ניט בעריהרען און דער שווער האט אים דער פאר אָפגעגעט · און האט נאך געמוזט דער צו ווערין אבעל תשובה · דען דער רב האט אים געהייסן פאסטען · און מקואות ברויכין און נאך אזעלכע זאכען · ער האט נאך אָבער דיזע זינדע ניט אפּ געמעקט אין גאנצין · האט ער שוין איינע נייע צו געשריבען · וועלכע עס האט אים גאר אין בהמות אריין געטריבין · דיא סבה דער פון · וואר נור אטון · איינע קליינינקייט דאכט זיך · און דאך געפינען מיר מער אלס איין מאל דאס דורך איינע קליינינקייט געשיהען אין דער וועלט זייער גרויסע וויכטיקייט · אזו איז אמאל דורך דיא געשרייא פון גענז דיא שטאָדט רום ניצול געוואָרין פון דיא שונאים הענד · דורך דיא הירדזען פון אפערד איז געוואָרען דריוש איין קיניג אין פערזען לאנד · נון איז שוין צו גלויבין דאס דורך אפוסטע פאס · זאל איין מלאמדעשער קאנדעראט איבער גיין אין באדהאנעשען קלאס · און דיא מעשה וואר אזוי · פאר יום כפור איז זיין מוטער אסנה דיא זאגערקע קראנק געוואָרען · נון האט זיא פחד געהאט מען וועט נעמען איינע אנדערע אן שטאָדט איר וואס יענע איז מער

געמבאצקע אלס זיא · נון וועט זיא דאך שוין בלייבין אויף אימער · האט זיא געפועלט ביא איר זון דעם בעל תשובה דאס ער זאל איבער (יום כפור) זיין אזאגער ביא דיא ווייבער*) דען וואס טוט מען ניט פאר אמוטער נון איז ער דארפין געשטאנען אגאנץ יום כפור אין אטון און האט פאר זייא געזאגט · דאס דיא ווייבער האבין ציונס קלאג אוים געקלאנט · דען ער איז געוועזן אגרויסער רידער דאס ער האט געקענט זיין מיט דער צייט אגרויסער מגיד ווען עס וואלט זיך אים ניט געטראָפען דיזע סבה וואס מיר וועלין דא באלד הער ציילין · אגאנצען טאג און אזוי צו כל נדרי איז זיך דארטין צו גענאנגין זייער ארינטליך · און דיא פרויען וואָרען זייער צו פרידען פון אים פיל מער אלס פון זיין מוטער · דען עס וואר נאך אין היין ים נוראים אזוי פיל געוויינט דארט וויא אין דיזעם יום כפור · ביז עס האט זיך אריין געמישט דער שטן · און האט דארטין סוף נעילה אן געמאכט אגאנצע טרעוואגע · עס וואר שוין רעכט פינצטער · דיא יום כפור ליכט זייען שוין אלע אוים געגאנגען · און מען האט שוין געדיינקט פון אהיים גיין דען עס וואר שוין

---

*) פערצייטען און אזו נאך אין מיינע יארען וואר דער מנהג דאס אמאנספערסון פלעגט זאגען פאר דיא ווייבער אום יום נוראים בשעת דאווענען שטייענדיק אין אפאס · ער פלעגט זייא צו פאר זאגען · און זייא פלעגען אים נאך צו זאגען יעדעס ווארט ·

שוין כמעט צו ענדע · האט צו שפרונגען פלעצליך עטליכע רייפען פון דער פאס און עס האט גיגעבין אגרייליכען זעץ עפעס וויא פון איין ביקס און דיא טון איז צוא שפרונגען געווארען אויף ברעקליך וויים דאס אונזער ר׳ דוד איז געבליבען שטיין צו ווישען דיא ווייבער גאר אן אשום מחיצה · דא האבין זיך דיא ווייבער שרעקליך דער שראקען פאר דעם קלאפ · און האבין געוואלט צוא לייפען פון שול · נון איז געווארען אגרויסע דריקעריי און איינע שטיקעריי און אגרויסער לארעם גאר אן אשיעור *) און דא איז ניט געוועזן קיין גברי וואס זאל אן צינדען אליכם · נון האט געדיערט דיזער סערטום אגוטע האלבע שטונדע · גענוג צייט און אגיטע געלעגנהייט פאר אזוי אקל הדעת וויא דיזער ר׳ דוד וואר גבטל צו ווערען דאן און עובר צו זיין אום יום הכפורים אויף דיא זעקסטע געבאט פון עשרת הדברות דען ער וואר נאך אגאנץ יונגער מאן ערסט נאך דרייא ווייבער געגעט · אויף מארגין איז דאס דיא זאך לאר געקומען · נון האט מען דיזען עובר ישראל געוואלט שמייסען אין קונע שטעלען · ער האט זיך בעצייטען פון שטוב געמאכט (אנטלאפין געווארען) · און איז געווארען איין פאמאצניק ביא איין בדחן · דען זייענדיק

נאך

---

*) פאר איאר פופציג וואר דא אין ווילנער ווייבערשע שול דורך אקליינע סבה אגרויסער לארעם אום ראש השנה · און זיינען דער שטיקט געווארען דורך דעם כמה וכמה נשים :

נאך אקינד וואר ער אגרויסער סאלון ער פלעגט צו קלעטערין אויף דיא העכסטע בוימער · און פלעגט זיך צו ברעכען · און דאס גלייכען · און האט אין דיזער פראפעסיאן אין אפאר יאר אזוי וויט געשטיגען · דאס ער איז געווארין אבדחן פאר זיך · און אין קורצען האט אן געהייבין זיין נאמען צו הערען זיך אין דער מדינה זייער וויט און ברייט :

ג

„זיינע אשקעלאנער רבנות"

(ימהיות כי נבאש ריחו בארצו) און ווייל ער איז פאדלע געווארין אין זיין געבורטס אָרט · האט ער זיך ביטלאך ווייט אפ גירוקט פון דארטן און איז זיך אזוי קיין נאריצען · און האט דארטן זייער מצליח גיוועזן אין זיינע בדחנות · דאס קיין גבירשע חתונה האט זיך אן אים ניט אן געהייבין און ניט אים גילאזין · עס האבין זיך איבער אים כמה וכמה גרויסע (משפחות) צו קריגט דיא האט אים געוואלט האבין ביא זיך אויף דער (החתונה) און דיא ביא זיך · דען לבר וואס ער איז גיוועזן איין קינצלער אין באדהאנעסע זאכין למשל צו ברעכין זיך · צו טראגין אלייטער אויף דעם שפיץ צאן וואר ער אגרויסער וויצלינג · און האט נאך דער צו אן געוועגדעט זיינע למדות · דען ער וואר ווירקליך אגרויסער בקי און אחריף · און אז ער פלעגט אויף צו עפענען זיין מויל ביא אטיש פלעגין זיך דיא גרעסטע לומדים פאר וואונדערין איבער זיינע עמקות און חריצות · איין מאל

האט

האט ער גיזאגט אויף (אתתונה) וואס דארטן וואר אַרב אגרויסער למדן און איין מפורסם · און אונזער דוד וואס האט זיך דער נאך אנאמען גענעבין לאדענער · האט זיך פאנאנדער געזאגט זייער טיף · דאס זיינע רייד האט מער געפאסט פאר אַרב אלס פאר אבדחן · און דאס האט דעם רב זייער פאר דראסען · האט ער זיך אפ גערופין צו דיא וואס זיינען געזעסין לעבין אים · אצוקאוועסך זאל מען זעהן · וואס איינער איז אלץ מער נאר · זאגט ער אלץ מער גלייכווערטלאך · און וואס איינער איז מער עם הארץ זאגט ער אלץ מער תורה · קוים האט עס אבער דוד לאדענער דער הערט האט ער זיך אפ גערופין אויף דער שטעלע · זייט מוחל רבי איך האב פאר הערט וואס האט איר גיזאגט · צו אגלייך ווערטעל צו אתורה ווערטעל · לבד דיזע מעלות האט ער גישפראכען זייער שיין גוט טייטש · פויליש רייטעש · און פלעגט אפט אין יענער צייט פעריכטען דיא שטעלע פון אשטאדלען*) און פלעגט צו פועלען ביא דיא שרים אלע כלל זאכען וועלכע מען האט נור געוואלט דורך זיינע שיינע דבורים · און האט מיט דר צייט אן געהייבין צו שטאמקעווען און

---

*) פאר צייטען אלס דער אידעשער עולם האט מער ניט גיקענט ריידין וויא אידעש און קיין אנדער שפראך ניט · האט דיא מדינה גיהאלטען איין מענטשען וואס האט גיקענט דיא לאנדעס שפראכע וואס ער האט מוציא גיוועזן דעם גאנצען עולם מיט דיזעם לשון · דיזעם מענטשען האט מען גערופין שתדלן · אין דיא קליינע שטעט פלעגט זייא מוציא זיין איין שניידער ·

און האט זיך אויף געפירט זייער שיין · און האט געהאט פרנסה בכבוד :

בימים ההם) אין יענער צייט גראד האט דיא גרויסע שטאדט (אשקעלאנע) וואס איז אין (בעהמען) לאנג געהאט עפעס אקריג מיט דער שטאט (קורטעמארע) וואס איז אין גאליצען · מען האט זיך ניט געקריגט וועגין פאליטעשע זאכען · ניט וועגין מסחר זאכען · אויך ניט וועגען וויסענשאפטליכע זאכען צו דיא ערד דרייט זיך צו דיא זון דרייט זיך · נייערט דיזע אלע זאכען זיינען די דענקסטמאליגע יודין גאנץ ווייניג אן גיגאנגען · מען האט זיך נאר גיקריגט ווייל אשקעלאנע האט דעם בעסטען (אתרוג) איבער געשטיגין דער שטאט קורטעמארע · דען אין יענעם יאר וואָרען אתרוגים משונה טייער · נון האט עס קורטעמארע זייער פאר דראסען · און דער כוח וואר דער פון דאס זייא האבין אן געהייבין איינע דיא אנדערע זייער רודף צו זיין · דאך ניט מיט קאנאנען · ניט מיט ביקס און שווערד ניט מיט מסירות · נאר מיט דעם וואס זייא האבין אייך גיהערט צו נעמן (טלמדים) איינער פון דעם אנדערין · דאס גלייכן (שדוכים) צו מאן און צו עסען איינער פון דעם אנדערענס שחיטה · איז גיקומען איין קורטעמארער קיין אשקעלאנע האט ער דארטן קיין פלייש גיגעסין · און ווען איין אשקעלאנער איז גיקומען קיין קורטעמארע האט ער אויך קיין פלייש גיגעסען · און פלעגין דער ביא אוים צו ריידין איינע אויף דיא אנדערע וואס אין קארט שטייט ·

(ויהי היום) און עס וואר אמאל · דאס איין יונגער מאן פון קורטעמארער מיוחסים און גבירים האט שבת גיהאלטין

גיהאלטען אין דער שטאט אשקעלאנע · פרייטיג צו נאכט איז ער גיגאנגען דאוונען אין דער גרויסע שול וואס דארטן וואר איין (מנהג קדמון) צו שפילן צו (קבלה שבת) ביז מזמור שיר אויף דעם ארגעל · נון האט זיך דער יונגער מאן געשטעלט אויבן אן אין אטייערען פיקסען פוטער אונ אין אטייערע שטריימיל · אונ האט זיך געקוקט מיט גרויס גאוה אויף דעם עולם · אונ האט זיך ניט גיקענט דער ווארטען ווען וועט שוין אמאל אן הייבן צו שפילן דר ארגעל · אין דעם איז צו אים צו גיגאנגען דער משרת אונ האט אים מכבד גיוועזן אין דעם נאמען פון דעם פרנס חודש דאס ער זאל טרעטען דעם זאק פון ארגעל*) וואס דאס איז באמת דיא עובדא פון איין ארבייטסקערעל · דיזער אונקלוגער יונגער מאן וואס האט גימיינט דאס איז אגרויסער כבוד · האט ער זייער פריינדליך אן גענומען · אונ איז ארויף דארטן אויף דער גאלעריע · אונ האט גיטראטין דעם בלאזאק אגאנצע שטונדע מיט נאר דיא כוחות · ביז ער האט זיך פארמאטערט אונ איז רעכט פארשוויצט גיווארין · אונ דער נאך איז ער אראפ פון דארטן קוים אלעבעדיקער אפארשאפטער אונ איז גיקומען צו דעם פרנס חודש אויף זיין שטאט אונ האט אים געדאנקט פאר דעם כבוד אונ דיא גאנצע שול מענטשן זיינען צו קראכען גיווארין לאכענדיק · אויף מארגין וואר פול דער מיט דיא שטאט · אונ דער יונגער מאן

האט

*) דער ארגעל האט הינטער זיך אבלאזאק וואס עס טרעטען אים אפאר פאחאלקעס אלע מאל וויא עס איז בעקאנט יעדערין :

האט זיך גיוואלט באגראבין איים גרויס שאנדע · עס האט ניט לאנג גערויערט · אונ מען איז דער פון גיוואר גיווארין אין קורטעמארע אונ עס האט עס איר העבסט גיקריינקט · דען דיזער יונגער מאן וואר פון איר גרעסטען יחוס · אונ דער צו נאך אגרויסר למדן · אונ עס איז דער מיט דיא גאנצע וועלט אויף גיוועזין · אונ מען האט זיך איבער זייא לוסטיג גימאכט אין אלע שטעט · דא האט דיא שטאט קורטעמארע גימאכט בייא זיך איין (אסיפה) פון איהרע גרעסטע לייט · אונ עס איז בייא זיי געבליבין דאס מען זאל דיא אשקעלאנער אפ טאן צו ריק איין געגענשטיק ·

בימים ההם) אין דיזע צייטען איז אפ געשטארבין דער רב אין אשקעלאנע · אונ דיא שטאט לייט האבין גישריבין אין אלע לענדער דאס זייא ברויכען א רב וואס זאל זיין אגרויסער גאון אונ אגרויסער דרשן · דער צו נאך וואס זאל קענען זייער גוט דעם מדינה לשון · ווייל אין זייער שטאט זיינען דא זייער פיל שרים אונ מושלים אונ גרויסע לייט גיסטליכע וואס זיינען זיך מתווכח אין דת · דרום מוז מען האבין דורך איים דאס ער זאל דעם לשון המדינה אויך קענען · אונ ווען ער וועט אין זיך האבין אלע דיזע מעלות וועט מען אים געבין טרוקענע שכירות לבד הכנסות הרב צוואנציג טאלער אוואך :

דיזע געלעגענהייט האבין דיא קורטעמארער זייער גוט בענוצט צו זייער נקמה · דען זייא האבין געמאכט אזוי איין שפיטאקעל דער מיט דאס דיא אשקלאנער שעמען זיך דער מיט נאך ביז דיזעם טאג · זייא האבין אפ געמאכט צוא זיך דעם דוד לארענער · אונ האבין

אים

אים בערונגען פינף הונדערט טאלער לבד הוצאות באם
ער וועט אוים קאספערען איין כתב רבנות פון דיא
אשקלאנער דאס הייסט · ער זאל פון זייא בעקומען
אכתב דאס זייא נעמען אים אויף פאר אראב · נון
האט זיך דיזער לאדענער זייער גוט מכין געווען צוא
דיזער שעלמענישטיק · ערסטענס האט ער זיך געלאזט
אוים קליידען אויף דעם ראבנישען ארט · צווייטענס האט
ער זיך אוים געלערינט עטליכע חלוקים וואס זיינען
געמאכט געווארען מיט גרוים חריפות · דריטענס האט
ער מיט זיך גענומען אפאר יונגע לייט גרויסע לומדים
פאר תלמידים אין וועג · דער צו האט מען אים געגעבין
אטייערע פיר אבריקע מיט פיר פערד מיט אבעל
עגלה אגרויסען חוואט אונ גענוג געלט אויף דער הוצאה ·
אונ ער איז זיך אהין אוועק געפארין · אונ בעפאר
ער איז נאך אהין געקומין האבין דיא קורטעמארער
געשריבין בריף צו זייערע בעקאנטע וואס זייא האבין
אין אשקעלאנע דאס בייא זייא הערט זיך דאס ר' יוסף
סאלאניקער וואס איז דער גרעסטער למדן אונ דער
גרעסטער חכם פון זיין דור פארט אויף זייערע רבנות
בכן זאל מען זייא אפ שרייבין צו איז דאס אמת ·
דיזע בריף האבין געמאכט אגרויסען ראזרוך אין אשקעלאנע
אונ האבין אים ערווארט מיט דיא גרעסטע אונגעדולד
אין דער וועלט · דען מיט אאר צו ריק האבין זייא
זיך מיט דיזעם גאון געקראספאנדירט מיט בריף וועגען
דיא רבנות · אונ ער האט זיך ענטזאגט · נון ווייזט
זיך דאך איצונד אוים דאס ער וויל דיא רבנות זוא

אן

אן נעמען · אונ אים האבין זייא געוואלט מיט לייב אונ לעבין
דאהער ווארען זייא זייער צו פרידען פון דיזער בשורה ·
אונ האבין געוואלט שוין זוכה זיין צו זעהען אים מיט
זייערע אויגען · אונ אונזער דוד לאדענער · איז זיך
געפארען זייער זאכט אונטער דעם נאמען פון דיזעם
גאון · אין יעדער קרעטשמע האט מען אים געמוזט
מאכען אמנין · אין דער פריא · אונ צו מנחה · אונ
צוא מעריב · ער פלעגט איין צו פארען אטאג קוים פיר
פינף מייל · דען ער פלעגט צו לערנען באלד נאך
דעם דאווענען אשיעור מיט זיינע תלמידים · אויך
פלעגט ער ניט צו עסען פון קיין אנדער שחיטה
לבד וואס זיין תלמיד אליין האט געקוילעט · דען איינר
פון דיזע צווייא יונגע לייט וואר אשוחט · מען האט
זיך אן געזעהען פון אים אין יעדער שטעטעלע · אין
יעדער דערפעלע וואס ער איז נור דורך געפארען
גרויסע חסידות · אונ אז געהערט זיך גרויסע חריפות ·
מיט זיינע שיחות חולין האט פערקלונגען דער גאנצער
גאסצענעץ · מען האט זיך ניט געקענט אפ וואונדערין
הערענדיק אים ריידען מיט דיא גרעסטע שררות וואס
ער האט אן געטראפין אויפין וועג · קורץ דער פון
צו אזוי אשם האט נאך קיין גרויסער מאן זוכה געווען
וויא דער דוד לאדענער אויף זיין רייזע קיין אשקעלאנע :
(ויהי כבואו העירה) אונ עס וואר אלס ער איז
געקומען אין שטאדט · זייען שוין געשטאנען משרתים
אין דיא גאסען אונ האבין איבער גענומען דיא בריקע
אונ האבין איר אריין געפירט אין דיא בעסטע שטאנצע ·

 אונ

אונ מען האט פער זאגט דעם בעל אכסניא דאס מען
זאל דא דיזע אורחים געבין כל הוויגאדעס אין דער
וועלט · דען דער עלטערער וועט דא ווערען ארב
אונ פאר צייטען וואר כבוד הרב פיל גרעסער אלס
אין אונזערע דורות · דען זיין דעה וואר זייער וויכטיג
אונ האט געהאט צו זאגען זייער פיל אין אלע עניני
העיר קורץ דער פון איך וויל דא ניט זייער פיל מאריך
זיין · ער איז געקומען אהין למשל ביי א טאג אונ ביי
נאכט זייען געקומען צו אים דיא גרעסטע וואול לערנר
בעזוכען אים · זיא האבין אים אבער דער וואוסט
זייער מיד אונ שוואך דען וויא זיינע תלמידים זאגען
האט ער היינט גאר געפאסט איין תענית חלום · נון
האבין זיא גאר ניט צו געלאזט צו אים ביי נאכט ·
דער ווייל האבין זיך דיא לומדים פונאיינאנדער גירעט
מיט זיינע צוויא תלמידים אין לערנען · זייען זיא
געווארען גאר צו קאכטע · דען זיא ווארען באמת גרויסע
חריפים אונ גרויסע בקיאים אין לערנען וואס זיא האבין
גאר ניט געהאט זייער גלייכען אין גאנץ קורטעמארע ·
נון האבין דיזע לומדים באלד מפרסם געווען אין גאנץ
שטאדט דאש זעלבסט דיא לאמדעס פון זיינע תלמידים
איז גאר אן אברעג אונ אן אשיעור · נון מוז ער דאך
געוויס זיין גאר איין מלאך · נון פערשטייט זיך שוין
פון זעלבסט · דאס אויף מארגען ארום צעהען דעם
זייגער נאך זיין שיעור זייען שוין צווא אים געקומען דיא
גרעסטע נכבדים פון שטאדט · ער האט זיא אויף גענומען
זייער שיין אבער דאך מיט גדלות · אונ האט מיט זיא
גערעט

גערעט זייער געשייט דאס זיי זיינען גאר צוקאכטע געבליבין
פון זיינע דבורים · דען עס וואר אריין געמישט אונטער
זיא באלד אטיפער תורה ווערטעל . אונ באלד אשיינער
גלייך ווערטיל · אגב האט ער זיא געגעבין אן צוא
הערענס דאס ער פארט גאר אויף פראגער רבנות · האט
מען אן גיהייבין אריין צו רידין מיט אים אונ צו באטען אים
מער שבירות · אונ האבין אים גיגעבין צו פארשטיין דאס
ביי זיא וועט ער האבין פיל מער מנוחה אלס דארטין ·
קורץ דער פון ער איז אהין געקומין מיטוואך אונ ביז שבת
האבין זיך צו אים איבער גיקערט דיא גאנצע שטאט · אונ
ער איז גיפעלען גיווארין דיא לומדים אונ דיא אויף גיקלערטע ·
אונ פשיטא שוין דיא גבירים · דען זיא האבין איין גיזעהן
דאס ער איז מסתמא זייער רייך · אונ האט אין זיך קיינע
מקבלשע נאטור צו זיין אקמצן אונ צו בערייכען · דען זיא
האבין גיזעהן דאס ער גיט זייער שיינע נדבות · אונ האלט
זיינע צוויא תלמידים אויף זיינע אייגענע הוצאות אונ מאכט
זיך גאנץ ווייניג אויס וועגין דעם גיהאלט · ער וויל גאר
וואונען אין דיזע לענדער ווייל דארטין אין סאלאניק איזט
מען ניט זיכער מיט דעם לעבין · דאש איז דארטין אפעטס ·
אונ דאס איז דארטין אמריקה · אונ דאש איז מען ניט זיכער
פון דעם פאשע אליין · שבת האט מען אים מכבד גיווען מיט
אחילוק אין גרויסען בית המדרש · אונ האט שרעקליך
אויס גענומען · האט איינער פון דיא שטאט לומדים עפעס
אפרעג געטאן · האט ער שוין אוואונק געטאן צו זיינע צוויי
תלמידים · אונ זיא האבין גלייך אפ גיענטפערט אויף יעדר
קאשע פופצען תירוצים · שבת פאר נאכט האט מען
עמאכט

געמאכט ביא דעם גרעסטען גביר אגרויסען שלש סעודות· עס וואר דארטין אונזער ר׳ דוד לאדענער אויבין אן מיט זיינע צוויא תלמידים · אונ אלע פני העיר ארום זייא רעכטס אונ לינקס · אונ דער בדחן האט דיא גאנצע צייט גירעט באלד האט ער געזאגט אפשעטל · באלד האט ער גיטייצט אפסוק אין דער הפטורה · אונ האט עפעס אזוא גלאט דער ציילט · מען האט זיינע ווערטער פערשלונגען · אונ מען האט זיך מיט אים גיפרייט גאר אן אשיעור · אונ האבין אים שבת צו נאכט ניט אוועק גילאזין פון זיך ביז ער האט אן גענומען דיא רבנות · אונ זייא האבין אים גיגעבין אכתב · דאך אבער האט ער אויס גענומען אתנאי דאש ער מוז פארען צו וייב אונ קינדער אנטקעגין · דאש הייסט אף נעמען זייא פון אלט איינען וואו זייא ווארטען אויף אים · זייא האבין אים געוואלט געבין שוין אויף רייזע קאסטען · האט ער ביא זייא אגראסען ניט גיוואלט נעמען · אונ דורך דעם איז ער געווארען ביא זייא נאך תקיפער · אויף מארגין האט מען אים גיבראכט עפעס אשאלת תשובה וועגין איינע עגונה · האט ער איר אף גיגעבין צוא זיינע תלמידים אונ זייא האבין איר אויס גיארבייט זייער קונציג · אונ האבן דיא עגונה מתיר גמאכט אונ דיא שטאט האט עש בעוואונדערט · דען עש וואר בעוויזען גרויסע למדעם אונ חריפות אין דעם:

עשרה ימים) צעהען טעג איז דער בדחן דארטן גיוועזן אונ איז פון טאג צו טאג מער בעוואונדערט געווארען אונ תקיפער גיווארין · דען יעדער בעזונדער האט גיהאט וואש נאך צו זאגין פון אים · דער גרויסער למדן האט נאך גיזאגט אפשט · דער קלענערער אפשעטיל · דער קלוגער יונג

אגלייכווארט

אגלייכווארט · דער פראסטאק אמשל · דער זינגער איין נגון · איין תנועלע · דען דער בדחן פלעגט זייער שיין צו זינגען אין דאווענען · קורץ דער פון ער איז געווארען אין דיזר קליינע צייט ביא אלעמן בעליבט אונ גישעצט · דאש יעדער באזונדער האט אים איין גישיקט אטייערע מתנה · אגילדערנע אדר אזילבערנע כלי · עש האט נאך דארטין קיין רב אזו אגרויסען כבוד גיהאט וויא ער · וויל קיינער האט נאך ניט פאר שטאנען אזו צו הויכען וויא ער · נון באשטעטיגט זיך ווידער דיא ווארהייט דאס עס איז פיל לייכטער צוא באטריגען אגאנצען עולם אלס איין קליגען יחיד:

ויהי כבראותו) אונ אלס ער האט גיזעהן דאש ער האט זיין מבוקש אויש גיפירט · האט ער שוין קיין שיעור גימאכט · אונ האט זיך אויס גיקליבין אין וועג · עס האבין אים בעגלייט דיא גרעסטע לייט פון שטאט גאנצע דרייא מייל · אונ האבין זיך פון אים אף גישייט מיט דיא גרעסטע פריינדליכקייט אין דער וועלט · אונ האבין זיך אום גיקערט צו ריק אין שטאט זייער פריילך וואש זיי האבין באקומן אזו ארב · נור אצעהען יונגע לייט זבורישע איידעמס אונ גרויסע וואול לערנער · האט דער דוד לאדענער גיבעטין דאש זייא זאלין אים באלייטין צו פוס נאך אפאר ווארסט דען ער וויל זיך שיידין מיט זייא פון אטיפין ענין אין לערנן · אונ וויל עש מיט זייא ריידין גיהיימדיק · דיזע יונגע לייט האבין זיך גיפונן זייער גיערט דורך דעם · אונ זייען מיט אים מיט גיגאנגען זייער פאר התלהבות:

ויהי

ויהי) אונ עס וואר ווייא ער איז אריין
מיט זייא אין אוואלד וואס דארטין מיילען זיך עטליכע
וועגין · איז ער דארטין אריין אין בריקע אונ שטייענדיק
אין איר האט ער גיענדעט זיין דבר תורה · אונ דער
נאך האט ער צו זייא גיזאגט · אונ אז מען וויל קען
מען דא מאכין איין איבר קער · אונ האט זיך דר בייא
אין בריקע איבר גיקולעט אונ האט זייא דער צו גיזאגט ·
זייט וויסין איך בין דר בוחן דוד לאדענר פון שטאט
קירטעמארע · אונ האט גיגעבין דיא פערד אשמין דאס
זייא זייען גילאפין וויא דיא רוחות וואלטין זיי גיטראגין אין
אנייטין וועג דאס דיא יונגע לייט האבין גאר ניט גיוואוסט
וואו הין ער איז אהין גיקומען אונ זייען גיבליבין שטיין
וויא דיא בעק :

ויהי) אונ עס וואר אלם זייא זייען צו זיך גיקומען ·
דען זייא זייען גיווען אלאנגע צייט וויא צוא מישטע
האבין זייא זיך אום גיקערט אונ זיינען גיקומען צוא ריק
אין שטאט זייער פאר שעמט אונ האבין דער ציילט
וואס מיט זייא איז גישעהן · נון איז גיווארין אגרויסער
לארעם אין שטאט · יעדער נכבד וואס וואר אונטער גישריבין
אויף דעם כתב רבנות האט זיך גיוואלט איין מעשה אן
טאן · עס וואר דער מיט דיא מדינה אויף דאס דר בוחן
דוד לאדענר האט א כתב רבנות באקומען פון דר שטאט
אשקעלאנע וואס דארטין וואהרין רבנים פון קדמות דנא אלין
גרויסע לייט · במה ובמה יאר האט מען פון זייא גילאכט אין
דיא הויפענס · אונ נאך עד היום קען מען עס דארטין ניט
פאר געסין · אונ אלס דער בוחן איז גיקומען מיט דעם כתב

רבנות

רבנות קיין קורטעמארע וואר דארטין ששון ושמחה · מען
האט גימאכט אגרויסע סעודה אונ מען האט דעם דוד
לאדענר בעפרידיגט ווי עס איז מיט אים אפ גירעט גיווארין :

(ד)

וויא ער האט אפגעטאן אמאל איין קארגען נגיד

מרדכי) עס וואר אלע מאל זיין שטייגער ווען ער
פלעגט צו הערען דאס אגרויסער גביר מאכט חתונה אקינד
פלעגט ער צו זאמלען זיין קאפעליע · פלעגט זיך איין
וויקלען אין זיין פלאקין · אונ זיין זעקעלע מיט האריין פלעגט
ער זיך אויף צו הייגען פון הינטען אויף דיא קולפע פון
זאטעל · אונ וואו ער פלעגט נור צו קומען וואר ער אימער
איין גוטער גאסט · דען ער וואר אים אונ אים בעקאנט
אונ וואר אין יעדער ארט וויא צו הויז אונ זער שמייעקט
שוין אויף דער חתונה זעלבסט דארטין וואר ער אימער
מייער געהאלטען אונ גוט צו גיזעהען וויא דיא הונגין
אין בינקשטאק :

ויהי היום) אונ עס וואר איין מאל · האט איין
גרויסער גביר ר' שמעון קליהער געדארפט חתונה מאכען
זיין מוזינקע איין מיידעל פון אכאר אכציין · דיא חתונה
האט געדארפט זיין על אם הדרך · ער איז געפארען מיט
אגרויסע חלאסטרע מיט איידעמס אונ מיט טעכטער ·
פיר בריקעס ווארען געשפאנט מיט צוואנציג פערד ·
אונ יעדע בריקע וואר פאר שמירט אונ פאר פאקעוועט
מיט לונעמין אונ שעפעטען · דאס דער נאכצעניגן האט

זיך

זיך געבראכען אונטער זייא · ער אליין וואר אפילו קארג · דאך אבער האט ער דא אין דיזעם שידוך געמוזט שפילען דיא ראלע פון איין איידעל מאן · דען ער האט געטאן דא אשידוך מיט די פני פון בראר · נון ווען אקארגער נעמט אוועק דיא האנט פון הארצען · גיסט זיך אריבער אין אלע שטיבער · דאך אין מיטען וויא וייט ער קען נור פאר שפארען פאר שפארט ער · אונ דאס וואר דיא הויפט זאכע פאר וואס ער האט דעם דוד לאדענער ניט אפגעגעבט אויף דיזער חתונה צווייטענס וואר ער אליין איין אשקעלאנער אונ וואר אונטערגעשריבען אויף דעם כתב רבנות וואס דער דוד לאדענער האט ביי זייא בעקומען · אונ האט דאריבער זיין נאמען ניט געקאנט הערען :

והאיש דוד אמר ויהי׳ מה ארוצה) אונ דער דוד לאדענער האט ביי זיך געטראכט עס מעג זיין וואס עס וויל איך מוז אוועק רייטען צו דיא מחותנים · ער מעג זיך זיין נאך אמאל אגייץ אונ נאך אמאל איין אשקעלאנער · נאך האט מען דוד לאדענער ניט אפ געזאגט פון אחתונה · נון האט ער זיך געזאטעלט זיין קאבילקע · האט זיך איינגעוויקעלט אין זיין פלאכץ · האט אויף געהאנגען זיין זעקעלע מיט הארץ · אונ האט געריטען מיט גרויס הארץ · אין דרייא טייל וועקס האט ער דיא מחותנים אן געטראפען · אונ עס איז געווארען אויף זייא אגרויסע שמחה · עס האבין זיך ערפרייט דיא טעכטער דיא איידעמס · אונ אלע אנדערע וואס זייען מיט געפארען לבר דער גביר אליין וואר דער מיט העכסט אונ צוא־

פרידין

פרידען · אונ האט דיא קינדער געזאגט דיזע ווערטער · באם דיזער עיבור ישראל וועט זיין אויף דער חתונה · וועל איך מיין טאכטער צו דער חופה ניט פירען · דא האבין שוין דיא קינדער קיין ברירה געהאט אונ האבין דעם דוד לאדענער געזאגט · מיר וואלטען גערען אייך האבין אויף דער חתונה נור וואס זאלען מיר טאן אונזער פאטער וויל עס פאר קיין אופן ניט לידען נון מוזט איר אייך אומקערען צו ריק · אונ אזוי איין אטקאו האט זיך דעם דוד לאדענער נאך אין זיין לעבין ניט געטראפען · אונ האט אום געקערט זיין קאבילקע צו ריק · אונ האט אזוי רייטענדיק אליין נאך געדיינקט מיט וואס ער זאל דיזעם קארגין אפטאן · נון דער גאט וואס שיקט צוא דעם שפינער זיין פלאקס · אונ דעם טרינקער זיין ויין · האט זעלבסט אויף דיזער קליינע רייזע שוין דעם דוד לאדענער צו געשיקט איינע גוטע געלעגענהייט מיט וואס דיזעם גביר צו בעצאלען · דען וויא ער רייט אזוי אויף אזייטען וועגעל האט אים אן געטריבען שרעקליך צו דערשטען · דאס ער האט געמוזט אריין גיין דארטען אין אקליין קרעצמילע וואס עס האבין דארטען געוואוינט אפאר פאלק אום צו טאן אטרונק וואסער · ער האט אבער דיזע פאר פאלק געפינען זייער פאר אומערט · אונ פאר קלאגט · וואס איז דיא מעשה מיט אייך מיינע קינדער · האט ער זייא געפרעגט · אפשר האט מען אייך פון דער קרעצמע אויס געדרונגען · קען איך אייך טאן אטובה ביי דעם שררה · ניין ליבער ר׳ דוד · האט אים דיא ווייבעל געענטפערט · ביי אונז איז

ניט

ניט פאר אייך געדאכט געשטארבין אמיידעל פון צווייא
וואכען · דער דוד האט עם געהערט · אונ האט אוים
געשפוגען · וואס קען מער זיין · האט ער זייא גיענטפערט ·
האט איר דעם קאן ניט גישפילט · איר זייט דאך יונגע
לייט · איר וועט נאך קינדער האבין · מיר ווייסען עס אויך ·
האט זיא זיך אפגערופען נור מיר קימערין זיך אונז גאר
וועגין איין אנדער זאך · מיר וועלין דאך מוזין דאס קינד
ברייננגען אין שטעטיל · וועט מען דאך אונז דארטין דיא
הויט אראפ צופען פאר קבורה געלט · אונ מיר זיינן ארעמע
מענטשן · ווייסט איר זע וואס · האט ער צו זייא געזאגט ·
גיט מיר אייער קינד אונד איך וועל איר ברייננען צו קבר
ישראל · דיא יונגע פאר פאלק האבין אים דיא מתנה אפ
גיגעבין מיט ביידע הענט · האבין עס איין געוויקלט אין
אריינעם ווייסען לייווענט · אונ ער האט עם ארין געלייגט
אין אוויסיגין זעקעלע אונ האט עס אויף גיהאנגען ביא זיך
אויף דעם זאטעל פון פארענט · אונ האט זיך דער מיט אזוי
ארויס געריטען צו ריק אויף דעם גרויסען נאסציניגען
וואו דיא מחותנים דארפען פארען · אונ האט זיך אזוי
געריטען גאנץ לאנגזאם · דאמיט זייא זאלען אים אן
יאגען · עס האט ניט לאנג געדויערט אונ דיא בריקעם
זייען אן געפארען · דיא יונגע לייט האבין אים דער
זעהען דורך דיא פלאכטעס אונ צו זייא · מען האט זיך
איינער דעם אנדערין געגריסט · אונ מען האט זיך אפ
גישטעלט לעבין אקרעטשמע צוא מאכין אשנאפס אונ דער
ווילע הערען אפאר ווערטער האצבי פון דעם דוד
לאדענער · זייא זייען אלע ארין אין קרעטשמע · אונ
האבין

האבין דעם בדחן ארין געבעטען צו זיך · אונ האבין
דארטין פאר בראכט מיט אים אהיפשע ווילע :
ויהי) אונ עס וואר שוין ביא זעגענען זיך איינער
מיט דעם אנדערען · האט זיך דער בדחן אפגערופען
צו איינעם פון זייא · טוט מיר אקליינע געפעליקייט ·
איך האב דא מיט זיך אין אזעקעלע אפעטע אינדעצקע
אנעבראטענע · אונ דאס איז מיר שווער צו פירען
מיט זיך אן געבונדען אן דעם זאטעל · דער פערד
שוויצט · אונ איך האב נאך צו רייטען אמייל פינף · איך
בעט אייך איר פארט דאך דורך דורך דיא שטעטעל וואו
איך וואוין · וועט איר אזוי גוט זיין עס אפ געבין מיין
ווייב · מען רופט איר הענע זיא וואוינט אין דיא ערכטע
שטיבעל ביא דאנאטקע ארין פארענדיק אין שטאדט ·
אונ געהיסט איר דאס איך וועל אן ציהען איף שבת
אהיים · דאס זאלען מיר אייך נאך ניט טאן · האבין
זיך אפ גערופען דיא איידעמס לאבענדיק · אונ האבין
עס צו גענומען ביא אים מיט ביידע הענד · אונ זייען
זיך אוועק געפארען · אונ האבין געלאזין דעם דוד
לאדענער מיט זיין שקאפע הינטען · קיים זייען זייא
איין געפארען אין וואלד · האט זיך אפ גערופען
איין איידעם צו דעם אנדערען · הער צו ברודער חיים
דוא ווייסט דאס עס ווילט זיך גרייליך עסען · אונ
פערלאזין זיך אויף דעם שווער אונ שוויגערס שמאלע
ביסענס קענען מיר צו גאט קומען · דוא האסט ביא
זיך איין געסניפטע בוטעלקע דאס · וויז עס אהער ·
אונ איך וועל געבין פערבייסען דעם באדחנס אינדיצקע ·
דען

דען זער וועט זיך אפשטעלען אין שטעטעל פרעגען ווא עס וואוינט זיין ווייב · נארעסצע וועט מען איר בעצאלען : עס איז אפלאן · האט זיך יענער אפ גערופען און גאנץ חברה האט דארטין אין בריקע דארויף מסכים געווען חיים . האט ארוים גענומען פון ווינקעל די בוטעלקע ראם · יעדערער האט געמאכט איין רעכטען קנאק · איינער האט ארוים גענומען איין איינגעלייקטען מעסער · און מען האט זיך גענומען זייער שטארק צו דער אינדיצקע · עס וואר שוין פארנאכט · עס וואר אין בריצקע רעכט דונקעל · און מען האט ניט געשפירט אז דאס איז קיין אינדיצקע נור אמויטע מיידעלע ביז מען האט אין איר זייער גוט איין געשניטען · עס האט אבער געגעבין אזעץ באלד איין איבעלער גרוך · דאס זייא זיינען שיר דער שטיקט געווארען · און דאן ערסט האבין זייא זיך ארום געזעהען וואס פאר אליבע געריכט זייא האבין דא פאר זיך · נון קודם כל דבר האבין זייא זיך זייער דער שראקען · צווייטענס האבין זייא ניט געוואוסט וואו זייא זאלען זיך דער מיט אהין טאן · דריטענס האבין זייא פחד געהאט פיליייכט קען ווערען דער פון איין בלבול דם · דען אין יענע צייטען האט מען געגלויבט אין דער וועלט דאס אידען דארפען האבין קריסטענבלוט אויף פסח · היינט האבין זייא גלאט פשוט מורא געהאט פאר דעם שווער · עס וואר פינסטער און ביטער און האבין דאך קיין אנדער ברירה נעהאט · און האבין עס אים דאך אויס געזאגט · און עס וואר דארט לארעם איבער לארעם · ער האט

זייא געמאכט וויא די בלאטע וואס זייא האבין זיך צו דעם יונגאץ גאר מתחבר געווען · און זייא ווידער פערקערט האבין געמאכט שולדיג אים וואס ער האט אים איין גערייצט · און האט אים ניט גענומען אויף דער חתונה · עס וואר דארט גענוג קעפלאך פיסלאך געשרייא און לארעם · קללות און זלזולים · נון לאמיר זייא דא לאזען אין די בריקעס רייסענדיק זיך איינער מיט דעם אנדערען · און לאמיר זעהען וואס דער בדחן האט דא ווייטער געטאן · ניין דיזער ממזר האט ניט גערוט · ער איז וואס צום ניכסטען אוועק מיט אזייטען וועגעל אין די ערסטע קליין שטעטעל דורך וועלכע זייא האבין געדארפט דורך פארען · און האט דער ציילט דארט די שטעטעל לייט · דאס דא פארט אגרויסער גביר אויף אחתונה מיט טעכטער און מיט איידעמס · נון איז געשטארבין בייא אים איין איינקעל אקליין מיידעלע פון צוייא וואכען · נון זעהט צו נעמען בייא אים גאר די געלט · ער איז אפילו אגייץ דאך איך זאג אייך · לאזט ניט נאך איר וועט בעקומען פון אים וויא פיל איר וועט אליין וועלען :

העיר הזאת) דיזע שטעטעלע וויא קליין זיא וואר האט זיא אין זיך געהאט דאך פיר גרויסע גבאים פון חברה קדישא · און יעדערער בעזונדער האט געהאט איין אלטע מאר · דען זיא וואר באמת איינע אלטע שטעטיל · נון האבין זייא נאר די אויגען געעפענט בייא אזוי אבשורה טובה · לאנג לעבין זאלט איר ר' דוד · האבין זייא זיך צו אים אפ גערופען · דער פרייט

זאלט איר ווערען מיט אלדאס גוטין וויא איר האט אונז היינט מחיה געוועזן מיט א בשורה טובה · דען אין דער אמת צו ווישען אונז גערעט · איר זייט דאך קיין נאך ניט · אזיינער משא ומתן וואלט געוועזן דאס אונזער חברה וואלט זיך פער לאזען אויף אונזערע אייגענע מתים שמיינס געזאגט וואס מען האט שוין אז עס שטארבט איינער אין צעהען יאר אונ דאס נאך אקבצן · אט מען דאוועט מער ניט דער פון וואס איינעם עפעס אפאדראזנעם פער דרייט עפעס אמאל דער קאלטען זיך דא איינצוקוואטירען אויף אונזער בית עולם · אונ אמאל פערזעהט מען דאס אויך · מען דער הים ניט · עס האט זיך שוין כמה מאל געטראפען דאס דיא פאדראזנע האבין שוין געלאזען דא דיא נשמות אין אונזערע קרעצמעס פון קעלט פון צד אהער פון אלטע פיש אונ פלייש · אונ דיא בעלי עגלות זאלין זייא קיין גוטס האבין · (אז מען דר היט נאר ניט) שלעפין זייא אוועק באלד אין איין אנדער שטאדט וואס האט שוין איין בית עולם מיט גילדערנע מצבות · באזאלישע מילע באזע · וואס מיינט איר מיר האבין עס ניט געדארפט האבין אויף אונזער בית עולם אויך · עס טראגט איין · ווירקליך איין פאדראזניק פארט זיך דורך · נעמט אן אמאל גלאט אחשק דא מקובר צוא ווערען · דאהער ווען דער איצטיגער איז עפעס א רעכטש וועלען מיר מאקע מאכען עפעס אפאר מצבות רעכטע · וואס טויג מיר דיא גאווענדעם · האט ער זיך צו זייא אפ גערופען זייט נור קיין נארען · עס וועט זיין גענוג

אויף

אויף אלין · אויף מצבות · אונ אויך אייערע מארען צו פער דרייען · נור דער ציילט פון קיין זאך ניט · דער מאנט ניט מיין נאמען · אונ מאכט אייך נאר ניט וויסענדיק פון קיין זאך · איך וועל דא זיצען ביי דעם רב אין שטוב אונ איר זאלט מיר נור ראפארטירען וויא דא גייט צו מיט דער זאך · קורץ דער פון ער האט זייא זייער גוט אן געשטרויעט וויא זייא זאלען זיך דא בענעמען · נון לאמיר אונז זיך אומקערען צו אונזערע מחותנים · נאך איז אין דער וועלט אזוי א קליינער מת אונ דער צו נאך א פרעמדער אזוי בעטרויערט געווארען אונ בעקלאגט געווארען וויא דא דיא פיצינקע מיידעלע דען עס איז דארטן פערגאסען געווארען טרערען טייכען ווייס · עס האט געוויינט וויא מהומענעסטע דיא טעכטער דען דער אלטער האט זייא נאר פאר גרינגע איבער דיים עש האבין געוויינט דיא בערינטג · דען דער אלטער האט זייא געשלאגען פאר וואס זייא האבין ניט אכטונג געגעבין אונ האבין איהם ניט אן געזאגט דאס דיא אייניקעס שפילען מיט דעם הולטייא דעם בדחן · אויך דיא בעלי העגלות האבין געהאט דעם דער שווארציאר האט זייא גענומען · דיא כלה האט געחאלעשט · קוים דער פון זייא האבין דער לעבט צוא קומען אין דער שטעטיל וואש האט שוין דעם גיבראטינס דער שמעקט שוין מיט אפאר שטונדין פריהער : ולא אחר הגביר) אונ דארטן האט שוין דער גביר נאר קיין שיעות גימאכט · אינ האט גילאזט רופין צוא זיך דעם שמש פון שטעטיל וואש האט זיך קוים גיהאלטין אויף

דיא

דיא פים דען ער האט שוין נאשצאט טאהא אין קאפעצקע בראנפין אויף דעם צאן גינומען · וואש גוטץ וועט איר זאגין · האט זיך דער שמש אפ גירופין · אין מחשבתן · גוט נאוינט אייך · אונ שלום עליכם אייך · דער ווייל׳ע האט ער דער זעהען דיא טעכטער דיא איירימם אלע יום טובדיק גיקליידעט אונ פאר וויינט · נוא וויא איך זעה · האט ער ווייטער גיזאגט · מוזט איר עש פארין פון אהתונה · אונ איר בייגקט נאך אייער קינד וואש איר האט דארטין גילאזין · עם וועט אי״ה זיין מיט מזל · אבי גוטע בשורות צו הערין תאצבע פון ווייטין · הערט צו זייט זע מוחל · האט זיך אפ גירופין דער גביר צו אים · ווער מיר זייען זיין מיר · דאש האט ניט צו אייך · איך וויל איר זאלט ביא אונז צוא נעמען אקליינעם כת · אמיידיל עפעס פון צווייא וואכין · זאל אים קיין גוטין וויכין אייער עזות פנים דער בדחן דאווידקע לארענער האט עש אונז אונטער גיווארפין אין בריקע · איך וועל אייך געבין דרייא טאלער · מאכט אשנאפס אונ פאר בייסט · אונ נעמט עש צו · אזו אזאך · האט זיך אפ גרופין דער שמש · קען איך אן דעם גבאי ניט טאן · עש איז גיווארין דעם גביר אפילו זייער זויער אויף דעם הארצין · וואס זאל ער אבער טאן · נון וועט עש קאסטין מיט נאך אפאר טאלער טייערער · האט ער ביא זיך גיטראכט · עש האט ניט לאנג גידויערט · אונ אן שטאט איין גבאי זייען גיקומען פיר גבאים אונ דער שמש אויך · אונ דער גביר האט פאר זיי איבר גיהאזערט זיינע פריערדיקע רייד · פאר שפארט בעסער אן אדאקטער · האט זיך דער גרעסטער פון זייא אפ גירופין · צו מיר ווייסין ניט ווער איר זייט · ניסט קשה אייער

נאמען הערט זיך · איר זייט דאך ר׳ שמעון קליקער · איר זאלט שוין וועלין צדקה גזלן וואש זאל שוין רידין איין אנדערער · פאכט עס פאר אייך דאש איר זאלט פאר לייקענען אייערע איינע אייגענע קינד אונ זאגין דאש זיא איז גאר איינע אונטער גיווארפענע · מיר ווילען זיך מיט אייך ניט פיל דינגען · דער יושר איז איר זאלט געבין על הכתת פינף הונדערט טאלער · איר מעגט אליין זעהען דאס אונזער בית עולם דאס קיין פארקאן קיין רעכטע מצבה · מיר האבין קיין מרחץ · מען דארף איין בית המדרש פעריכטען · היינט גלאט איז איצט פאר פסח · מען דארף האבין אויף קמח פסח :

לשמע המש מאות שקל) דער גביר האט דער הערט פינף הונדערט טאלער איז ער אויבענזיינען געווארען ער האט פערבראכען דיא הענד אונ האט זיך גענמינטערט גיין · האט ער גענטפערט · איך וועל פופציג אויך ניט געבין · מיר האבען נאך אפילע שמעטלעך פאר זיך דורך צוא פארען וואס איך קען דארט בעגראבין ניט נור איין קינד אכליינעם זעלבכט אט דיא אלע צעהען דער וואקסענע (ווייזענדיק אויף דיא טעכטער מיט דיא אידיכם) אונ דאס אין גלייבען געלט · פאר אבאנאטעל · איך וויים אונ פערשטייא זייער גוט דאס דער מאהשכוניק דער בדחן האט אייך גענטוזט אונטער הענצען · מער וויא דרייסיג טאלער וועל איך ניט געבין ווילט איר נעמען איז גוט ניט וועלען מיר פארען ווייטער · קורץ דער פון מען האט זיך געדונגען אלאנגע צייט מיט אים · אונ דער ווייל׳ע האט מען

דעם דור לאדענער אליץ מוריע געוועזן וואו עס האלט
מיט אים · אונ ער האט ניט געהייסען אטאלער
ארונטער לאזען · אונ דאס האט געדויערט אייניגע
שטונדען · נון איז געבליבען דאס מען זאל ווייטער
פארען · אונ מען איז אוועק געפארען · אונ מען
האט זיך געאיילט צו קומען אין אנאנדער שטעטעל
וואס וואר פון דארטען דרייא מייל · אונ מען האט
אן געהייבען צו פארען שפארקע :

המה לא הרחיקו מהעיר) זייא וואר[ע]ן נאך ניט
ווייט פון שטעטעל · קוים אפאר ווארסט האבען זייא
אן געטראפען וויא פיר סאטאניקעס פירען איין אידעל
געבונדען דיא הענד אהינטער · אונ קלעצלעך אויף
דיא פים · אונ האט בייא זייא געבעטען אנדבה · פאר
וואס פירט מען עם אייך געבונדען · האט אים געפרעגט
דער גביר · פאר וואס זאל מען פירען אאידען · האט
אים יענער געענטפערט מיט אטיפען זיפץ · מסתמא
פאר איין בלבול · אונ וואס איז עס פאר איין בלבול
האט אים דער גביר ווייטער געפרעגט · אוי · פאר
איין בלבול דם · האט אים יענער געענטפערט · עס
איז שוין דיא מעשה באלד איין אכטאג · דאס איינע
בויערין האט געלאזען איהרע אקינד אמיידעל פון צווייא
וואכען · האט זיא געלאזט ליגען אין וואגען אונ איז
אריין צו מיר אין קרעטשמעלקע טרינקען בראנפען ·
איז זיא דיא מיידעל פער תאפט געווארען · דען זיא
האט איר ניט דר וויסט מער אין וואגען · אונ ניט טא
אונ ניט טא ער היום · עס האט איר בודאי אוואלף
ארוים

ארוים געהאפט · אדער דיזר ווייסט וואס ופאר אייפער
דער ווילע בין איך דיא כפרה · וואלט זיך נאך האצפי
אויס געלאזען מיט מיר אליין עס קען נאך שארען
חלילה דעם גאנצען כלל ישראל · עס איז שוין לאנג
שטיל געוועזן מיט דיא מעשיות · דיזע געשיכטע האט
דעם גביר זייער גערירט דאס ער האט כמעט דעם
שלאק דער פון באקומען · גאט ווייס · האט ער בייא
זיך געטראכט · פילייכט איז דאס דיא טויטע מיידעל
וואס איך האב דא מיט זיך אין בריקע עס פעלט
מיר מער ניט דאס מען זאל דער פון געוואר ווערין
דאס איך האב אזויא אסחורה בייא זיך גיין איך וויל
זיך מיט איר ניט מער ארום צאצקען האב זייא אשווארין
יאר איך וועל זייא געבען וואס זייא בעטען · אונ האט
גיהייסען דיא פערד פאר קערעווען צוא ריק אין שטעטיל ·
עס האט קוים אן גיהייבען צו בעגענען · מען האט אויף
גיוועקט דיא נבאים · אונ מען האט זייא ארין
גיצייל[ט] דיא פינף הונדערט מאלער · אונ מען האט צוא
געגומען בייא זייא דיא מיידעל · אונ ער אונ דיא
קינדער אלע זייען מיט געגאנגען אויף דעם בית עולם
אונ האבען זייער שטארק געוויינט דאמיט מען זאל
מיינען דאס זיא איז זייערע איין אייגענע · נוא מיין
ליבער מחותן · האט זיך אפ גערופען דער שמש הא
איר האט אונז געוואלט נארען אונ זאגען דאס זיא
איז גאר אפרעמדע · איין אונטער געווארפענע · נוא לאזט
זיך אויס פארט דער שפריכווארט, (קראנווא ניע וואדא)
דאס הייסט בלוט איז ניט קיין וואסער · עס האט
אייד

איך פארש דיא הארץ אוים געריסען :

ויהי) אונ עס וואר וויא דיא קבורות אידענע האט דיא מיידעל אפ געוויקעלט אונ האט איר געוואלט מטהר זיין · אונ האט געפונען אשטאך ביא איר אין בויך · האט זיא זיך זייער דער שראקען · אונ האט עס געוויזען איר מאן דעם שמש · דער שמש האט עס דער ציילט דעם גבאי דער גבאי האט עס באלד צוא וויסען געגעבין דעם בדחן וואס האט זיך אקארסט לויז געבונדען פון דיא שטריק אונ פון דיא קלעצלעך דען ער איז דאס געוועזן דער ראסטאנט · אונ פיר אידלעך שטעטעל לייט ווארען עס דיא פיר סאטניקעס · דא האט דער דוד לארענער געהייסען מאכען מיט אים דעם גביר גאר אנייעם רעכענונג · איר זאלט וויסען · האט זיך צו אים אפ גערופען דער גבאי וואס איז געקומען זייער צו שראקען אויף דעם בית עולם · מיר ווילען ניט אייער געלט · אונ ניט אייער מת · מען וועט דאך בחיש דאס קינד איז עפעס גאר אדער שטאכענע · אונ זיא איז געווים ניט אייערע · אדער ווייניגסטענס אממזר פון אייער כלה · עס פעלט אונז מער ניט ביא היינטיגע צייטען וואס עס טוט זיך דא ארום אינז מיט אבלבול הם דאס מען זאל נאר געוואר ווערען דאס מיר האבין בעגראבין אויף אונזער בית עולם איין דערשטאכענע מיידעל מען האט דא געכטין שוין דורך געפירט איין אידעל געבונדען דיא הענט אהינטער אונ אין קלעצלעך פאר אזוי אנגעשיכטע · אונ ווען מיר וואלטען ניט געוועזן אידען וואס מיר

וויסען

וויסען דאך זוא דאס מיר דארפען קיין בלוט אויף פסח וואלטען מיר געוועזן דיא ערסטע וואס וואלטען איך חושד געוועזן אין דיזעם ענין :

הדברים האלה ירדו חדרי בטנו) דיזע רייד זיינען אים אריין אין הארצען וויא אייזערנע שפיזען · איך בין שוין ווייט געקומען · האט ער זיך ביא זיך געטראכט · מיין טאכטער דיא כלה מאכט כען מיר פאר איינע זונה · אונ מיך פאר איין מערדער · געכטין ווארען מיר נאך דיא ערליכסטע לייט אין דער וועלט אונ צוא גלייך אויך דיא זיכערסטע מענטשען אין דער גאנצער מדינה · דען קיין מאל האב איך ניט געטאן וואס פערבאטען איז · איצונד בין איך אונ מיינע קינדער אין גרעסטין געפאר · גאט האלט אבער זייער ריכטיג זיין רעכענונג מיט מיר · איך האב צו פיל געקארגט אין מיינעם לעבין · נון מוז איך דער פאר גענוג ליידין · קודן דער פון ער האט זיא אן געהייבין צו באטען געלד · אונ וויא איינע זיסע מוזיקע וואר אים צו הערען דאס מען פערלאנגט נור צוועלף הונדערט טאלער · ער האט עס מיט פריידען געגעבין אונ האט קוים דער לעבט ארוים צו פארען פון שטעטיל· אונ איז ערסט ביא זיך אויף דער חתונה געוואר געווארען פון דעם גאנצען אדמאן · דען עס ווארען דארטין איינינע שטעטעל לייט וואס האבין עס דער ציילט ביא דעם טיש דאס ער אליין האט פון זיך געלאכט · צוריק פארענדיק פון דער חתונה איבער דיזע שטעטיל · האט ער דער ווייסט דארטין דער לאדענער

שפילט

שפילט דיא חתונות פון דיא פיר גאבאישע טעכטער ·
פון וואר ער געלאדען אויף זייא · אונ האט נאך גימוזט
געבין דרשה געשאנק דער צו · לבד וואס ער האט
גיגעבין דעם בדחן אשיינע נדבה :

ה

„ דיא אכט פאסוזירער "

עוד אחת ומעט היא) נאך איינס האב איך דא פון אים צו דער ציילען · אבער נור איינע קליינקייט : דיזער מענש האט גיקענט זיין דער גרעסטער אקטאר זעלבסט אין אונזער צייט ער פלעגט צוא שפילען יעדער ראלע זייער טרייא אונ ריכטיג · אזוי אין טרויער זאכין אונ אזוי אין לוסטיגע זאכין ער האט צעהן מאל גיקענט ענדערן זיין געשטאלט אין איינער אונ אין דער זעלבין ראלע · אונ עס וואר אונמעגליך צו דער קאנען אים · עס וואר אמאל אצייט דאס ער האט גענדארפט צוא קומען צוא אגרויסין פירסט האט מען אים אבער ניט גיוואלט צו לאזין צוא אים ווייל ער איז אאיד האט ער זיך פאר שטעלט פאר אפויער אונ איז צוא אים אריין אונד האט אויס געפירט ביא אים וואס ער האט גיוואלט אין כלל זאך אונ אזוי האט ער אמאל איין געשיקערט זיין קוטשער אונ ער האט זיך געזעצט אויף דיא קאזלעס · אונ האט זייא גוט אן געטריבין אונ נאך געמאכט אלע מינעס פון זיין קוטשער · אונ פארענדיק האט ער מיט אים אריין געהאנדעלט איבער זיין אינטערעס זייער קלוג ·

אונ

אונ האט אלץ גיפויעלט .. דען דער פירסט האט זיך ניט גיקענט גענוג אפ וואונדערין וויא אזוי ער האט אים צום צווייטין מאל אפ גענארט · אונ אזוי האט ער אים אפגענארט עטליכע מאל דאס דער פירסט פלעגט שוין קיינעם ניט גלויבין · קיין אפיציר · קיין דאקטאר · דאס ער איז ניט דוד לאדענער · שענער דעה פאר וואר דיא ראלע וואס ער האט גישפילט אנווייזען בעל העגלה וואס האט געהאט אבריקע מיט פיר פערד אונ פלעגט צו פארען נור פון פרעסבורג קיין אלטאווין פון אלטאווין קיין פרעסבורג · אונ אלע מאל האט ער געמוזט האבין צו יעדער נסיעה ניט מינער וויא אכט פערסון · וואר אבער בגר זיבין האבין זייא געמוזט ווארטין אויף איין אכטען תאצבי אגאנצען מעת לעת נון האט זיך אמאל גימאכט דאס דער דוד לאדענער האט גידארפט נייטיג פון פרעסבורג קיין אלטאווען אונ עס וואר לבד אים קיין איינציגער פאסוזירער · נון איז ער צו אים גיקימן איין מאל אן געטאן וויא אבעל דרשר אונ האט אים געגעבין האנד געלד · אין אפערטעל שעה · איז ער צו אים געקומען אן געטאן אלס איין גייסטליכער אונ האט אים גיגעבין האנד געלד · אונ אזויא איז ער צו אים געקומען אמאל אכט אלץ אין איינער אנדער געשטאלט · אונ דער בעל העגלה האט ביא אים אכט מאל גענומען האנד געלט אונ האט אים ניט דער קאנט · אונ דער נאך אלס מען האט שוין גענדארפט פארען איז ער אכט מאל אריין אין בריקע פאר דעם בעל העגלה אין דיא אויגען אונ

איז

אין אבא מאל אחום פון דעם אנדערען זייט אונגעזונדהייט
אין יעדען מאל אליין אין איינער אנדער געשטאלט ·
דאס דער [illegible] עגלה האט גימיינט ווירקליך דאס ער
[illegible] פערזאן דען זעלבסט זעהענדיג אין בריקע
[illegible] מענשען [illegible] אין קליידער מיט זיינעם
[illegible] וויא [illegible] דארטען אכט [illegible]
[illegible] אין [illegible] נאך אלס טען
[illegible] דאס דער בעל
עגלה [illegible] מער נט וויא אים איינעם · אונ
[illegible] דאס [illegible] צו לאשען
[illegible] דען ער האט [illegible] אונ
[illegible] צו [illegible] פון
עס [illegible] וואס אין גארטען לעבען דער
[illegible] אונ אזוי האב איך צו בעשרייבען פון אים
נאך זייער שיינע נאבען וואס זיינען צום לאבען · דער
[illegible] וואל זיין נענג וואס מיר האבין דא איצונד
בעשריבען · מיט דער צייט וועלען מיר דרוקען אונ
יענע וואס זיינען נאך אין כתיבת יד גיבליבן :

איז אכט [illegible] פון [illegible] אנדערן זייט [illegible]
און יעדען [illegible] אין [illegible] אנדערע געשטאלט [illegible]
דאס דער בעל העגלה האט [illegible] דאס [illegible]
האט אכט פערסאן [illegible]
האט דיזער [illegible]
צונג אזוי [illegible]
דען ער איז [illegible] רייזער [illegible]
איז געקומען אויף [illegible]
העגלה דער ווייסט [illegible] ניט [illegible] אים [illegible]
די אויבעריגע האט זיך אב געזעגנט [illegible]
גע[illegible] דען ער [illegible]
דיי[illegible] [illegible]
[illegible] לעבן [illegible]
ראגאטקע [illegible] אזוי האב איך [illegible]
נאך דיזער שיינע זאכען וואס [illegible] צום מאכען [illegible]
[illegible] זאל זיין [illegible] וואס מיר האבן [illegible]
בעשריבן מיט דעהר צייט וועלן מיר דרוקן [illegible]
[illegible] וואס זיינען נאך אין כתיבת יד געבליבן :